

TEİZMİN FİZİĞİ

Tanrı, Fizik ve Bilim Felsefesi

Jeffrey Koperski

Çeviri: Mehmet Bulgen

alBaraka
Yayınları

JEFFREY KOPERSKI

Jeffrey Koperski, felsefe profesörü ve bilim felsefesi alanında uzman bir akademisyendir. Özellikle bilim ve din, determinizm, kaos teorisi ve doğa yasaları üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır. ABD'deki Saginaw Valley State University'de görev yapmaktadır. Koperski, hem felsefi hem de bilimsel birikimini bir araya getirerek çağdaş bilim felsefesi tartışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. *The Physics of Theism (2015) ve Divine Action, Determinism, and the Laws of Nature (2020)* başlıklı kitaplarıyla tanınır.

MEHMET BULGEN

Prof. Dr. Mehmet Bulgen, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek Lisans ve Doktora eğitimlerini Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Kelâm alanında tamamladı. Kanada'daki McGill Üniversitesi ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Syracuse Üniversitesi'nde birer yıl süreyle alanıyla ilgili araştırmalarda bulundu. Kelâm Atomculuğu ve Modern Kozmoloji, Klasik İslam Düşüncesinde Atomculuk Eleştirileri, Kelâmın Nesne Kuramı adlı telif kitaplarının yanı sıra çok sayıda makale, derleme ve tercümede imzası bulunan Bulgen, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

*Aileme, Marie, Andrew, Marcus ve Christopher'a...
Onlar olmasaydı bu kitap on iki ay daha önce tamamlanabilirdi.*

Fena bir takas değil.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	13
1.1 Haritalar	13
1.2 Kozmoloji: Tekillik ve Yaratılış.....	14
1.3 Genel Bakış.....	18
<i>Referanslar</i>	23
BİLİM VE DİN: BAZI ÖNBİLGİLER	25
1.1 Geleneksel Bilgelik	25
1.2 Tarih	26
1.3 Bilimin Yapısı.....	41
1.4 Bilim ve Din Arasındaki İlişki.....	50
<i>Referanslar</i>	71
İNCE AYAR VE KOZMOLOJİ	75
2.1 İnce Ayar Nedir?	75
2.2 Örnekler	76
2.3 Açıklamaya İhtiyaç Yok.....	85
2.4 Doğalcı Açıklamalar	103
<i>Referanslar</i>	119
GÖRELİLİK, ZAMAN VE ÖZGÜR İRADE	123
3.1 Fizik ve Özgürlük.....	123
3.2 Özel Görelilik Teorisi ve Zamanın Doğası	126

3.3 <i>Karşıt</i> Blok Evren	140
3.4 Bilim Felsefesinden İki Öneri	161
<i>Referanslar</i>	168
İLAHİ EYLEM VE DOĞA KANUNLARI	171
4.1 İlahi Müdahale (?)	171
4.2 Müdahale ile İlgili Sorunlar	173
4.3 Doğa Yasalarının Doğası	183
4.4 Müdahaleci Olmayan İlahi Eylem	186
4.5 Kuantum Belirlenimi: Artıları ve Eksileri	193
4.6 Müdahalesizlik: Kutsal İneğin Eleştirisi	206
4.7 Müdahale ve Determinizm	212
<i>Referanslar</i>	222
NATURALİZMLER VE TASARIM	227
5.1 Bilim, Mitler ve Efsaneler	227
5.2 Akıllı Tasarım.....	228
5.3 Bu, Bilim Değil	231
5.4 Kusurlu Sınır Çizgisi	235
5.5 Gerçek Sorunlar.....	246
5.6 Muhafazakârlık Üzerine Son Söz	252
<i>Referanslar</i>	254
İNDİRGEMECİLİK VE ZUHÛR	259
6.1 Sadece Atomlardan mı İbaretiz?.....	259
6.2 İndirgemeciliğin Yükselişi	260
6.3 İndirgemeci Balonunu Patlatmak.....	262
6.4 Zuhûr	267
6.5 Sorunlar ve Bulmacalar	270
6.6 Fizik, Nedenler ve Seviyeler	273
6.7 Teoloji ve Zuhûr	278
<i>Referanslar</i>	280

BİLİM FELSEFESİ ALET SANDIĞI.....	283
7.1 Aletler	283
7.2 Gerçekçilik/Realizm ve Hakikat	284
7.3 Antirealizm	287
7.4 Gerçekçilik ve Din	296
7.5 Modeller	298
7.6 İnanç, Akıl ve Güven	301
7.7 Anomaliler ve Gizem	306
<i>Referanslar</i>	312
DİZİN.....	315

TAKDİM

Fizik ile teoloji arasındaki ilişki ya da karşılıklı etkileşim, tarih boyunca düşünürleri meşgul eden derin ve karmaşık bir mesele olmuştur. Antik Yunan filozofları, evrenin temel unsurlarını ve işleyişini rasyonel ilkelerle anlamaya çalışırken, aynı zamanda tasarım, düzen, amaçlılık, ilk neden gibi teolojik kavramlara da yer veriyorlardı. Platon, Tanrı'nın (Demiurgos) idealar dünyasındaki mükemmel formları esas alarak fiziksel evreni düzensiz bir kaostan düzenli bir kozmosa dönüştürdüğünü savunuyordu. Aristoteles'in "İlk Hareket Ettirici" fikri, fiziksel olayları nihai bir nedene dayandırmak suretiyle, fiziği Tanrı fikriyle bağlantılı hâle getiriyordu.

Antik Yunan felsefesinde geliştirilen fizik kuramları, Orta Çağ boyunca hem Hristiyan hem de İslam dünyasında teolojik düşünceyle bütünleştirilmeye çalışıldı. Bu süreçte, filozoflar ve kelâmcılar, dönemin bilimsel birikimini kullanarak evrenin yapısını ve temel unsurlarını açıklamaya yöneldiler. İslam düşüncesinde kelâmcılar, evrenin yaratılmışlığı (hudûs) ilkesine dayanarak Tanrı'nın varlığını temellendirmeye çalışırken, atomculuğa dayalı fizik kuramlarını bu argümanlarında önemli bir dayanak noktası olarak kullandılar. Özellikle Eş'arî ve Mâtürîdî ekolleri, atomcu evren tasavvurunu benimseyerek sürekli yaratım fikrini eksen alan vesileci bir ilahi eylem modeli geliştirdiler. Hristiyan düşüncesinde ise Thomas Aquinas, Aristotelesçi fizik ile Hristiyan teolojisini sentezleyerek Tanrı'nın evrendeki zorunlu varlık olduğu fikrini savundu. Onun, varlık ve hareket üzerine kurduğu argümanlar, hem Skolastik düşünceye teorik çerçeve sağladı hem de teoloji ile doğa felsefesi arasındaki ilişkiyi güçlendirdi. Bu bağlamda, Orta Çağ düşünürleri Antik Yunan mirasını sadece aktarmakla kalmadılar, aynı zamanda kendi inanç sistemleri doğrultusunda dönüştürerek yeni felsefi ve teolojik yapılar inşa ettiler.

16. ve 17. yüzyıllara gelindiğinde ise Galileo, Kepler ve Newton gibi bilim insanları, doğa yasalarını matematiksel olarak formüle etmeye başladılar. Bu dö-

nemde Tanrı, doğa yasalarını belirleyen bir yasa koyucu olarak görülmeye devam etti. Newton'un evren tasavvuru, Tanrı'nın evrene gerektiğinde dışarıdan müdahale edebileceği fikrini içeriyordu. Ancak bu dönem, aynı zamanda bilim ile teolojinin ayrışmaya başladığı bir sürecin başlangıcıydı. Zira Newton'un hareket yasaları, evrenin kendi başına işleyen bir sistem olduğu fikrini güçlendirdi. Benzer şekilde Descartes'in mekanistik evren anlayışı ve Leibniz'in zorunlu düzen fikri, Tanrı'nın sürekli müdahalesine ihtiyaç duyulmayan bir fizik modeli geliştirilmesine katkı sağladı. 18. yüzyılda Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle Hume ve Kant gibi filozoflar doğa bilimlerini metafizikten arındırmaya çalıştılar. Bu yaklaşım, deizmin yaygınlaşmasına zemin hazırladı. Deistler, evreni bir saat gibi tasarlayıp çalıştıran ancak işleyişine doğrudan müdahale etmeyen bir Tanrı fikrini benimsediler. Bu dönemde Laplace, "Tanrı hipotezine ihtiyacım yok." diyerek doğa yasalarının yeterliliğine vurgu yaptı ve bilimsel açıklamaların teolojik referanslardan bağımsız hâle gelebileceğini göstermeye çalıştı.

19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde ise fizik, köklü dönüşümler geçirdi. Görelilik teorisi ve kuantum mekaniği, klasik fiziğin determinist evren anlayışını sarsarak bilimsel ve felsefi tartışmalara yeni boyutlar kazandı. Özellikle kuantum mekaniğinin belirsizlik ilkesi, fizik ile metafizik arasındaki ilişkileri yeniden gündeme getirdi. Bu dönemde bazı bilim insanları, filozoflar ve teologlar, fizik yasalarının kökenini teizm lehine bir argüman olarak değerlendirdiler. Büyük Patlama Teorisi, evrenin sonlu bir başlangıcı olduğu fikrini destekleyerek teist düşünceyle örtüşen yorumlara kapı araladı. Benzer şekilde, ince ayar argümanı, evrenin rastgele değil, bilinçli bir tasarım doğrultusunda var olduğu görüşüne bilimsel bir temel sundu.

Modern fizik ve kozmolojideki gelişmeler, evrenin doğasına dair sundukları çarpıcı keşiflerle yalnızca felsefi ve teolojik soruları yeniden şekillendirmekle kalmadı, aynı zamanda bu disiplinler arasındaki diyalogu da derinleştirdi. Bu süreç, din-bilim ilişkisine dair yeni perspektiflerin gelişmesine yol açarak, geleneksel çatışma ve ayrışma modellerinin yerini daha bütünleştirici yaklaşımlara bırakmasını sağladı. Giderek daha fazla bilim insanı ve düşünür, bilim ve dinin farklı alanlarda işlediğini ancak kimi noktalarda örtüşüğünü kabul etmekte ve her birinin gerçekliğe dair kendine özgü fakat birbirini tamamlayan bakış açıları sunduğunu öne sürmektedir. Böylece bilim ve din arasındaki ilişki, tarihsel bir çekişme alanı olmaktan çıkıp, insanlığın evrendeki yerini ve varoluşun nihai anlamını anlama çabasının önemli bir parçası hâline geldi.

Sonuç olarak içinde yaşadığımız yüzyıl, bilhassa fizik ve kozmoloji alanında baş döndürücü bir hızla ilerleyen bilimsel keşifler ve teknolojik gelişmeler çağıdır. Evrenin kökeninden maddenin temel yapı taşlarına, içerisinde milyarlarca yıldızı

barındıran galaksilerin karmaşık yapısına kadar uzanan geniş bir yelpazede ortaya çıkan yeni bilimsel bilgi ve bulgular doğaya dair anlayışımızı derinleştirirken aynı zamanda var oluşumuza yönelik felsefi ve teolojik soruları gündeme getirmektedir. Bu tür bulgular, fizik ile teolojii, bilim ile metafiziği kesiştiren önemli tartışmaları da beraberinde getirerek hem felsefi hem de teolojik açıdan yeni yaklaşımların doğmasına zemin hazırlamaktadır.

İşte, çevirisini yaptığımız *Teizmin Fiziği: Tanrı, Fizik ve Bilim Felsefesi*, bilimsel teoriler ile teistik inançlar arasındaki etkileşimi kapsamlı bir şekilde ele alarak din ve bilim ilişkisi alanındaki günümüz çalışmalarına önemli bir katkı sağlamaktadır. Kitap, modern fiziğin en temel kavramlarını ve teorilerini, teistik bir dünya görüşüyle diyalog hâlinde ele alarak Tanrı inancının bilimsel bulgularla nasıl ilişkilendirilebileceğine dair derinlikli bir inceleme sunmaktadır. Bu bağlamda, sadece fiziksel evrenin işleyişine dair bilimsel bilgileri değil aynı zamanda bilim felsefesinin temel ilkelerini ve teizmin metafiziksel iddialarını titizlikle değerlendirmektedir. Bilimsel keşiflerin teolojik inançlar üzerindeki etkilerinin neler olduğu, dinî metinlerin bilimsel bulgularla çatışıp çatışmayacağı, klasik teolojide kullanılan fizik kuramlarının nasıl güncellenebileceği, bilim ve dinin ortak bir zeminde bulunup bulunmayacağı gibi sorulara verilen nitelikli cevaplar kitabın değerini arttırmaktadır.

Türkçeye çevirmekten büyük keyif aldığım bu kitabın, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizin düşünce dünyasına da önemli bir katkı sağlayacağına inanıyorum. Bu doğrultuda *Teizmin Fiziği*, sadece bilim ve din arasındaki ilişkiye ilgi duyan akademisyenler ve öğrenciler için değil aynı zamanda varoluşun temel soruları üzerine kafa yoran, hakikat arayışındaki herkes için ufuk açıcı bir okuma deneyimi sunacaktır. Kitabın bölümlerinin derinliği, ele alınan konuların güncelliği ve yazarın titiz, analitik yaklaşımı, bu eseri alanında önemli bir başvuru kaynağı hâline getirecektir. Kitabın çeviri süreci esnasında ilgi ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Jeffrey Koperski'ye ve Türkçeye kazandırılmasına vesile oldukları için Albaraka Yayınları yönetimine teşekkür eder, kitabın geniş bir okuyucu kitlesine ulaşarak hak ettiği değeri görmesini dilerim. Eminim ki bu eser, Türkiye'de bilim ve din arasındaki etkileşimin derinlemesine ve yapıcı bir şekilde ilerlemesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Başarıya ulaştıran Allah'tır.

19.03.2025

Prof. Dr. Mehmet Bulgen